

IVADAS

Aktualumas. Lietuvai išsivadavus iš totalitarinės sistemos kartu su visuomenės atsinaujinimu ir laisvėjimu išryškėja įvairūs vertybių, interesų, socializacijos, ugdymo procesų prieštaravimai. Pedagoginėje literatūroje vis dažniau keliamos problemos, susijusios su jaunimo bendruomenėje vykstančiais nekontroliuojamos socializacijos procesais, konstatuojama, kad vis daugiau jaunų žmonių įsitraukia į neigiamą veiklą – narkomaniją, rūkymą, alkoholio vartojimą, dėl to stiprėja pašaliniai poveikiai, didėja nusikalstamumas, teisių pažeidimai (Zaborskas, Žemaitienė, Šumskas, 1996; Lamanauskas, Bučiuvienė, 1997; Barkauskaitė, 1999). Naujų sistemų formavimasis, iškreiptas demokratijos supratimas, atsakomybės susilpnėjimas, mokyklų popamokinės veiklos susiaurinimas arba nutraukimas, bendras socialinių normų pakrikimas, visuomeninio užimtumo stoka ir kiti veiksniai ypač veikia paauglius, kaip imliausio amžiaus visuomenės moralinėms vertybėms perimti atstovus. E. Martišauskienė (1994), M. Barkauskaitė (1999), A. Davidavičienė (2001) nurodo, jog paaugliams didelę įtaką turi draugai ir sektini idealai, todėl nuo tinkamų auklėjimo priemonių parinkimo šiuo laikotarpiu labai priklauso paauglio socializacija, jo vertybinių nuostatų formavimasis ir tolesnis elgesys visuomenėje.

Kyla poreikis ieškoti tokių ugdymo formų, kurios atlieptų šiuolaikinio jaunimo interesus ugdymo institucijoje, o naujoviškų, netradicinių ugdymo formų panaudojimas mokymąsi mokykloje darytų patrauklesnį.

Viena iš naujoviškų ir savo turiniu patrauklių ugdymo formų yra olimpinis ugdymas, kurio pamatas – olimpizmas. Šiuolaikinio olimpizmo koncepcijos autoriumi laikomas baronas Pjeras de Kubertenas (Pierre de Coubertin, 1863–1937), nors istorinės olimpizmo formavimosi ištakos siekia pirmąsias antikinės Olimpijos žaidynes (776 m. pr. Kr.). Olimpinėje chartijoje (1998) olimpizmas apibūdinamas kaip gyvenimo filosofija, aukštinanti ir į darnią visumą jungianti kūno, valios ir proto savybes, jo tikslas – sportu ugdyti harmoningą žmogų, padėti kurti taikią visuomenę, besirūpinančią žmogaus orumo saugojimu (p. 8). Olimpizmo išraiška laikomas olimpinis sąjūdis, kurio skelbiamas tikslas yra prisidėti prie taikesnio ir geresnio pasaulio kūrimo, sportu ugdant jaunimą olimpizmo dvasia, reikia tarpusavio supratimui, draugystei, solidarumui ir kilniam elgesiui, atsiribojant nuo bet kokios diskriminacijos.

Ugdomasis sporto vaidmuo išryškintas jau gana seniai, o įvairių užsienio šalių mokslininkų (Родиченко, 1996, 1998; Столяров, 1998, 2002; Żukowska, 1999; Müller, 1999, 2000) suformuoti modeliai tapo empirinių olimpizmo tyrimų pagrindu.

Olimpinio ugdymo sąvoka yra ganėtinai nauja Lietuvos pedagoginėje terminologijoje. Vakarų šalių autoriai jį apibūdina kaip moksliskai pagrįstą pedagoginį vyksmą, kurio metu mokytojas veikia ugdytinį remdamasis sveikatos saugojimo ir stiprinimo vertybėmis, protinio, dorovinio ir estetinio auklėjimo harmoninga sąveika (Müller, 2000). Pabrėžiamas šio vyksmo neišbaigtumas, leidžiantis jį įvairiai modifikuoti pedagoginio proceso metu vadovaujantis pagrindiniais olimpizmo principais. Lietuvoje olimpinio ugdymo paskirtis formuluojama taip: „...atskleidžiant olimpizmo idėjas ir sporto vertybes, ugdat kilnų ir garbingą elgesį ne tik sporte, bet ir gyvenime, brandinti ugdytinio olimpinę sąmonę, padėti susikurti olimpinės kultūros pagrindus, kurie sietini su realiomis šiandienos gyvenimo situacijomis, esminėmis mūsų amžiaus asmens, tautos ir pasaulio sporto problemomis“ (Puišienė, 2002, p. 8). Olimpinio ugdymo kaip pedagoginės sistemos aktualumą pabrėžia Lietuvos švietimo koncepcijoje (1992) keliamas tikslas – savarankiškos ir kūrybingos, maksimaliai savo gebėjimus atskleidžiančios asmenybės ugdymas mokykloje. Lietuvos švietimo sistemos iškeliami ugdymo tikslai ir uždaviniai rodo siekį visų pirma ugdyti dorą asmenybę. Mokyklos paskirtį apibūdina postulas: „Mokyklos bendruomenė padeda augančiam žmogui kurtis vertybines nuostatas, ugdo jo galias priešintis cinizmui, doriniam, tautiniam bei pilietiniam nihilizmui, kitoms visuomenę dehumanizuojančioms tendencijoms“ (Lietuvos bendrojo lavinimo mokyklos bendrosios programos, 1997, p. 9).

Olimpinio ugdymo tyrimai padėtų įvertinti sporto vertybinio ugdymo tikslų realizavimą ir rezultatyvumą, daryti reikiamą įtaką asmenybės visybiniam formavimui. Lietuvos bendrojo lavinimo mokyklos bendrosiose programose (1997, p. 364) rašoma: „Kūno kultūra ir sportas mokykloje glaudžiai siejamas su kitais bendrojo lavinimo dalykais“. Tai sudaro sąlygas ieškoti būdų, kaip olimpinį ugdymą taikyti tarpdalykiniu pagrindu. Tarpdalykinių ryšių būtinumą, tikslingumą ir rezultatyvumą plačiame ugdymo ir auklėjimo kontekste patvirtina ir mokytojų pedagoginio darbo patirtis, bendrieji pedagoginiai ir metodiniai tyrimai (Galkauskas, 1996; Pappel, 1996; Bajorinaitė, 1998; Sakalauskienė, Danelienė, 1998).

Įvairius olimpinio ugdymo pedagoginius ypatumus nagrinėjo Vakarų šalių autoriai moksliniuose darbuose (Столяров, Самусенкова, 1996; Ефременков, 1998; Столяров, 1998, 2002; Сергеев, 2000; Манько, Аллакаева, 2002; Меликсетян, 2002; Пирожников, 2002). Olimpinio ugdymo programos jau gana seniai paplitusios ir prigijusios užsienio šalyse – Kanadoje, JAV, Vokietijoje, Lenkijoje, Australijoje ir kitose.

Lietuvoje olimpinis ugdymas kaip pedagoginė sistema (teorinių, praktinių ir metodologinių komponentų darinys) tik pradeda formuotis. Šia tema atlik-

ta nedaug tyrimų – olimpizmo vertybių suvokimą savo darbuose nagrinėjo S. Stonkus (1998), E. Puišienė (2000), panašaus pobūdžio tyrimus atliko S. Šukys, A. Lažauninkaitė (1999), S. Šukys (2001), olimpizmo vertybių panaudojimą mokyklose tyrė K. Miškinis (2000), K. Miškinis, I. Kaškelytė (2000). Pastarųjų autorių tyrimai parodė, jog kilnios sporto idėjos moksleiviams visapusiškai ugdyti Lietuvos mokyklose panaudojamos nepakankamai, šiuolaikinis jaunimas menkai suvokia olimpinis idealus ir vertybes.

Šio **tyrimo objektas** – olimpinis ugdymas bendrojo lavinimo struktūroje.

Darbe keliama aktuali **mokslinė problema** – kaip sudaryti kompleksinio mokymo turinį, siekiant perteikti moksleiviams žinias apie olimpinį sąjūdį ir olimpizmo skelbiamus humanistinius sporto principus, formuojant jų vertybines nuostatas.

Darbo tikslas: ištirti olimpinį ugdymą kaip pedagoginę sistemą Lietuvos bendrojo lavinimo mokykloje.

Uždaviniai:

1. Nustatyti Lietuvos 7–8 klasių moksleivių požiūrį į sporto vertybes ir olimpizmo žinių lygį.
2. Nustatyti olimpinio ugdymo poveikį paauglių vertybinių orientacijų ir žinių pokyčiams.
3. Ištirti moksleivių olimpinio ugdymo tarpdalykiniame kontekste galimybes.
4. Įvertinti sudarytos olimpinio ugdymo programos 7–8 klasėms pritaikomumą Lietuvos bendrojo lavinimo mokykloje.

Tyrimo hipotezė

Olimpinio ugdymo programa, sudaryta remiantis kompleksiško principu, Lietuvos bendrojo lavinimo mokykloje sudaro prielaidas paauglių domėjimuisi sportu, jų fizinio aktyvumo padidėjimui, teigiamai veikia vertybinių nuostatų formavimąsi ir asmenybės raidą. Ji gali būti mokyklinio olimpinio ugdymo modelio pagrindu.

Teorinis ir mokslinis darbo naujumas

Lietuvoje olimpinio ugdymo tema bendrojo lavinimo mokykloje dar labai mažai tyrinėta, todėl mūsų darbas reikšmingas tuo, kad pirmą kartą teoriškai pagrįstos moksleivių olimpinio ugdymo galimybės tarpdalykiniame konteks-

te. Parodyta, kad olimpinis ugdymas suponuoja naują ir pažangų požiūrį į sporto ir su juo susijusių vertybių perteikimą paaugliams jiems priimtinu būdu.

Praktinis darbo reikšmingumas

Iki šiol nebuvo mėginimų eksperimento tvarka pritaikyti olimpizmo nuostatas tarpdalykiniame kontekste. Sukurtoji olimpinio ugdymo 7–8 klasėms programa paskatino pažvelgti į sportą kaip ugdomąją priemonę nauju aspektu ir praplėtė jos reikšmę įvairių mokomųjų dalykų diapazone. Tai pirmasis praktinis mėginimas Lietuvos bendrojo lavinimo mokyklose pritaikyti teorines olimpizmo galimybes moksleiviams ugdyti. Mūsų sudaryta programa leidžia humanizuotam fiziniam ugdymui tiesiogiai integruotis į asmenybės raidos procesą ir turi plačią pritaikomąją reikšmę bendroje reformuojamoje Lietuvos ugdymo sistemoje panaudojant tarpdalykinius ryšius.

Darbe panaudoti tyrimo metodai:

Teorinės analizės ir apibendrinimo metodu disertacinio darbo tematika buvo analizuoti mokslinės literatūros šaltiniai olimpinio ugdymo klausimais, bendrojo lavinimo turinį reglamentuojantys bei juridiniai kūno kultūros ir sporto dokumentai, pamokų planai. Buvo aptarti mūsų tyrimo rezultatai, lyginant juos su kitų autorių panašių tyrimų duomenimis.

Apklauskos raštu metodu apibendrinome medžiagą, surinktą iš įvairių stebėjimo šaltinių. Tam buvo panaudotas *anketavimas*, kuriuo nustatėme moksleivių dalyvavimą sportinėje veikloje, jų požiūrį į sportą bei moksleivių socialinį elgesį. *Klausimynu* nustatėme paauglių žinias olimpizmo tematika.

Ugdomasis eksperimentas buvo skirtas išsiaiškinti teigiamą gnostinio ir vertybinio-emocinio komponentų pokytį.

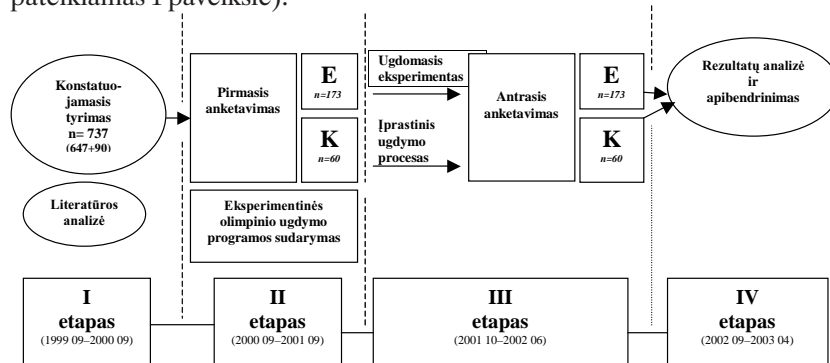
Matematinės statistikos metodus pritaikytas gautų duomenų statistiškam skaičiavimui ir vertinimui. Buvo skaičiuojamas atsakymų į anketų klausimus bei teiginius procentinis dažnis tiriamosiose moksleivių grupėse. Atsakymų dažnio skirtumų patikimumui tarp grupių nustatyti naudojamas χ^2 kriterijus, kritines ribas nustatant reikšmingumo lygmeniu p ($p < 0,05$). Darbe panaudotas programinis matematinės statistikos paketas STATISTIKA pasirinkus aprašomąjį statistinį metodą.

Teorinis-metodologinis tyrimo pagrindas – teorinė tarpdalykinio principo analizė ir sintezė kaip efektyvus būdas moksleivių olimpiniam ugdymui realizuoti, atitinkamų programų, kurios užtikrintų pakopinį olimpinių žinių įsisavinimą tarpdalykinių ryšių pagrindu, modeliavimas. Darbo proceso metu buvo remiamasi:

- materializmo teiginiais apie tarpusavio bendravimo ir bendradarbiavimo svarbą, apie aktyvią veiklą kaip varomąją jėgą ugdytinio tobulėjimui siekti, apie darbo ugdomąjį vaidmenį;
- egzistencializmo teiginiais, jog dvasingumo pradas žmogui suteikia galią pakilti virš materialinių poreikių bei problemų ir atsakingai pasirinkti vertybes;
- humanistine teorija, akcentuojančia žmogaus laisvę ir nepriklausomybę, siekį save aktualizuoti, žmogaus įgimtų gabumų ugdymą, humanistinę orientaciją, potencialių galimybių realizavimą, besąlygišką pozityvų požiūrį į kitą žmogų (Rogers, 1969; Maslow, 1970 ir kt.);
- olimpizmo filosofija, skelbiančia siekį kurti gyvenseną, pagrįstą džiaugsmu dėl įdėtų pastangų, gero pavyzdžio auklėjamąja galia ir visuotinių etikos principų gerbimu jungiant sportą su kultūra ir švietimu;
- V. Stolarovo, V. Samusenkovos ir V. Rodičenko konceptualiais olimpinio ugdymo modeliais, nuostata, kad sportinė kova pasižymi menui artimomis savybėmis (Родиченко, 1996; Столяров, Самусенкова, 1996).

Disertacinio tyrimo dizainas

Tyrimas vyko keturiais pagrindiniais etapais (tyrimo schematinis vaizdas pateikiamas 1 paveiksle):

1 pav. Tyrimo eigos schema

I etapas – 1999 09–2000 09. Atliekama mokslinės metodinės literatūros, konferencijų medžiagos analizė ir apibendrinimas siekiant nustatyti pagrindinius tyrimų ypatumus. Penkiolikoje Lietuvos bendrojo lavinimo mokyklų vykdomas konstatuojamasis tyrimas taikant apklausos metodą. Imtis – 737 asmenys, iš jų 647 moksleiviai ir 90 mokytojų.

II etapas – 2000 09–2001 09. Trijose atsitiktine tvarka pasirinktose eksperimentinėse dviejų tipų Vilniaus mokyklose – J. Basanavičiaus bei Pilaitės vidurinėse mokyklose ir Karoliniškių gimnazijoje – atliekamas moksleivių anketavimas siekiant nustatyti praktinį olimpinio ugdymo reikalingumą mokyklose. Tiriamųjų imtis – 233 moksleiviai. Atsižvelgdama į konstatuojamojo tyrimo rezultatus, autorė sudaro eksperimentinę olimpinio ugdymo programą 7–8 klasei. Planuojamas pedagoginis eksperimentas.

III etapas – 2001 10–2002 06. Eksperimentinėse mokyklose organizuojamas ir vykdomas pedagoginis eksperimentas siekiant ištirti sudarytų olimpinio ugdymo krypčių ir formų realizavimo efektyvumą bendrojo lavinimo mokykloje. Pagal eksperimentinę programą dirba 11 mokytojų ir 173 septintų ir aštuntų klasių moksleiviai, kontrolinės grupės moksleiviai (n=60) tęsia įprastinį mokymo procesą.

IV etapas – 2002 09–2003 04. Apibendrinami ir analizuojami tyrimo duomenys, vyksta jų mokslinė-teorinė interpretacija ir iškeltos hipotezės pagrindimas, formuluojamos disertacinio darbo išvados ir rengiamos praktinės rekomendacijos.

Disertacinio darbo rezultatai aprobuoti skaitant pranešimus Lietuvos ir tarptautinėse konferencijose ir seminaruose:

1. 2000 m. lapkričio 17 d. – Fair Play konferencija (Kaunas, LKKA). Skaityto pranešimo tema „Paauglių žinios apie kilnų elgesį – motyvas elgesio kultūrai formuoti“.
2. 2001 m. gegužės 18 d. – Lietuvos olimpinės akademijos suvažiavimas ir Lietuvos moterų sporto asociacijos respublikinė konferencija „Moterys olimpiniam judėjime“ (Kaunas, LKKA). Skaityto pranešimo tema „Moksleivių olimpinio švietimo problemos“.
3. 2002 m. balandžio 5 d. – Respublikinė mokslinė-metodinė konferencija „Vaikų ir jaunimo olimpinis ugdymas“. Pranešimo tema „Olimpinio ugdymo programos taikymo galimybės Lietuvos bendrojo lavinimo mokyklos 7–8 klasėse“.
4. 2002 m. gegužės 15 d. Pedagogų profesinės raidos centre vykusiame I olimpinio ugdymo seminare skaitytas pranešimas, vadovaujama praktinėms mokytojų užduotims.
5. 2002 m. birželio 14–19 d. II tarptautiniame forume „Jaunimas – Mokslas – Olimpizmas“ ir konferencijoje „Olimpinio ugdymo praktika“ skaitytas pranešimas „Integruotos olimpinio ugdymo programos taikymas 7–8 klasių moksleiviams Lietuvos bendrojo lavinimo kontekste“.

Darbo struktūra ir apimtis

Darbą sudaro įvadas, du skyriai, tyrimų apibendrinimas ir išvados. Darbo apimtis – 137 puslapiai (25 lentelės, 46 paveikslai), 5 priedai. Literatūros sąrašą sudaro 279 pozicijos.

DISERTACIJOS TURINIO APŽVALGA

Įvade aptariamas darbo aktualumas ugdant šiuolaikinį jaunimą, pateikiamos vis didėjančio jaunų žmonių įsitraukimo į nusikalstamą veiklą, neužimtumo, sumenkusios dvasinio prado reikšmės priežastys. Apibrėžiamos olimpizmo ir olimpinio ugdymo sąvokos. Iškeliama problema dėl kompleksinio olimpinio ugdymo turinio sudarymo ieškant efektyvių sprendimo būdų teigiamam visuomeniniam paauglių elgesiui formuoti. Pateikiamas disertacinio tyrimo dizainas.

Pirmą skyrių „Olimpinio ugdymo teorinis pagrindimas“ sudaro trys poskyriai, suskaidyti į smulkesnes dalis. Skyriuje pateikiama mokslinės literatūros olimpizmo tematika apžvalga ir analizė. Aptariamos olimpizmo, olimpinio ugdymo istorinės formavimosi prielaidos, jo filosofinės dispozicijos ir atitikimas bendruosius ugdymo principus, ugdomųjų programų sudarymo nuostatos ir olimpinio ugdymo, kaip pedagoginio reiškinio, esmė. Literatūroje laikomasi bendros nuomonės, jog kūno kultūra ir sportas visais laikais buvo ir tebėra svarbi visuomenės ir kultūros dalis (Gilbert, 1985; Miškinis, 2002; Ross, Georgiadis, 2002), kurios tikslas – ne tik įtraukti asmenį į veiklą, bet ir formuoti jo motyvus, idealus, vertybes (Круцевич, Петровский, 2001). Mokslinės literatūros autoriai (Gučas, 1990; Pikūnas, 1994; Martišauskienė, 1997; Davidavičienė, 2001) nurodo, kad intensyviausias vertybinių nuostatų, požiūrio, dorovingumo, moralinių normų formavimosi amžius yra paauglystė (12–16 m). Kadangi olimpinio ugdymo programa remiasi naujų, netradicinių mokymo metodų paieška (Столяров, 1993; Binder, 2000), literatūroje randama nuomonių bei tyrimų, įrodančių teigiamą olimpinio ugdymo programų poveikį paauglių mokymosi motyvacijai bei dalyvavimui sporto veikloje (Ефременков, 1998; Сергеев, 2000). Pabrėžiamas poreikis sisteminti olimpinio ugdymo pedagoginio poveikio priemones (Столяров, 1989). Skyriuje taip pat pateikiama Lietuvos bendrojo lavinimo mokyklos bendrųjų programų analizė tais aspektais, kurie leistų kontekstiniu pagrindu taikyti olimpinį ugdymą reformuojamoje Lietuvos mokykloje nepažeidžiant dalykinių nuostatų.

Antras skyrius „Olimpinio ugdymo rezultatyvumas“ sudarytas iš keturių pagrindinių poskyrių. *Pirmame jo poskyryje „Tyrimo organizavimas ir metodika“* nurodomos atskirų tyrimo etapų organizacinės detalės, pateikiamas ap-

klausos raštu turinys. Apklauso raštu metu moksleivių buvo prašoma atsakyti į *anketos* bei *klausimyno* klausimus. Anketa buvo siekiama nustatyti moksleivių dalyvavimą sportinėje veikloje, jų požiūrį į sportą bei socialinį elgesį, o klausimynu – žinias olimpizmo tematika.

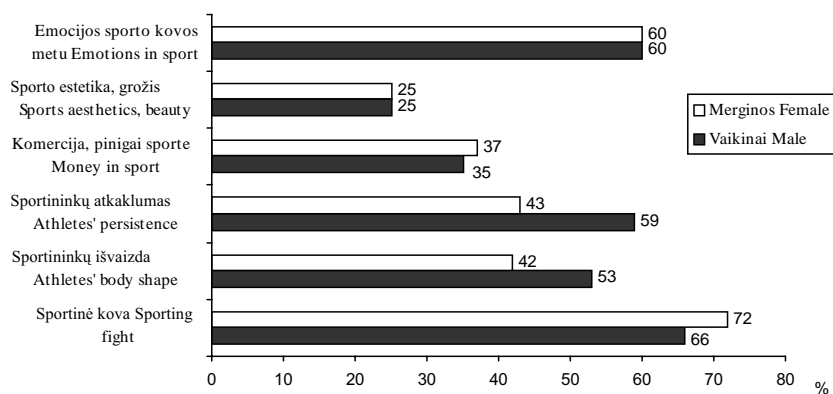
Konstatuojamojo tyrimo rezultatai pateikiami ir analizuojami *antrame poskyryje „Konstatuojamojo tyrimo rezultatai“*. Tyrimo metu pagal moksleivių fizinį aktyvumą buvo sudaryti 3 tiriamųjų pogrupiai. I pogrupį sudarė sportuojantys moksleiviai, II – tie, kurie mankštinais laisvalaikiu, III – nesportuojantys ir laisvalaikiu nesimankštinantys moksleiviai. Tiriamieji į pogrupius suskirstyti pagal atsakymą į anketoje pateiktą klausimą, kurio atitikimo koeficientas – 85 proc., rodantis pasirinkto metodo tinkamumą. Taip pat buvo sudaromos vaikinų ir merginų grupės. Tyrimo imtį sudarė 647 septintų ir aštuntų klasių moksleiviai, kurių amžius – 13–14 metų. Iš jų buvo 317 vaikinai, 330 merginų. Sportuojančiųjų pogrupį sudarė 237 asmenys – 122 vaikinai ir 115 merginų, besimankštinančiųjų laisvalaikiu – 244 moksleiviai (126 vaikinai ir 118 merginų). Nesportuojančių ir laisvalaikiu nesimankštinančių moksleivių buvo 166, iš jų 69 vaikinai ir 97 merginos.

Moksleivių dalyvavimui sportinėje veikloje nustatyti *anketoje* buvo pateiktas klausimas apie dalyvavimą sporto šakos treniruotėje bei mankštinimąsi laisvalaikiu. Kadangi dalyvavimas sporto veikloje dažniausiai prasideda nuo motyvacijos suformavimo ir informacijos apie tą veiklą gavimo, ištyrėme moksleivių žinių apie sportą gavimo šaltinius: anketoje pagal nominalinę skalę (Bitinas, 1998, p. 139) moksleiviai galėjo pažymėti kelis šaltinius. Siekiant įvertinti pedagoginio proceso mokykloje metu gaunamų sporto žinių kiekį, buvo įtrauktas klausimas apie tai, ar, moksleivių nuomone, jie per pamokas gauna šių žinių pakankamai. Kaip nurodo mokslinės literatūros autoriai (Gučas, 1990; Martišauskienė, 1994; Danna, 2001; Davidavičienė, 2001), paauglystė (12–16 m.) yra laikotarpis, kuomet vyksta asmens fizinė ir moralinė branda, intensyviausiai formuojasi asmens pasaulėžiūra, dorovinės nuostatos, todėl labai svarbu yra paauglio aplinka, artimi žmonės, idealai, nes tokio amžiaus žmogui itin didelę įtaką daro visuomenės požiūris bei idealo pavyzdys, svarbus žiniasklaidos teikiama informacijos turinys ir forma (Jenkins, 1997; Zablocki, 1999; Gailienė, 2000). Atliktas konstatuojamasis tyrimas atskleidė, kad daugiausiai informacijos apie sportą tirti moksleiviai gavo iš televizijos (vaikinai – 61 proc., merginos – 59 proc.) ir spaudos (atitinkamai 31 ir 20 proc.). Sportuojantys vaikinai daugiausiai šios informacijos gavo iš draugų, savarankiškai besimankštinantys – iš tėvų, o fizinėje veikloje nedalyvaujantys – iš visuomenės informavimo priemonių. Pastarojo šaltinio didelį vaidmenį formuojant nuostatas ir vertybes pažymi nemažai autorių (Maes, 1996; Jen-

kins, 1997; Zablocki, 1999; Gailienė, 2000), dažnai jis laikomas neigiamus bruožus sporte išryškinančiu ir skatinančiu nepageidaujamą elgesį (agresiją, pyktį, pinigų siekį bet kokia kaina) veiksmu. Manytume, jog ir mūsų atveju visuomenės informavimo priemonės kaip pagrindinis informacijos apie sportą šaltinis galėjo turėti įtakos tiriamųjų paauglių požiūrio į sportą tolesniems rezultatams.

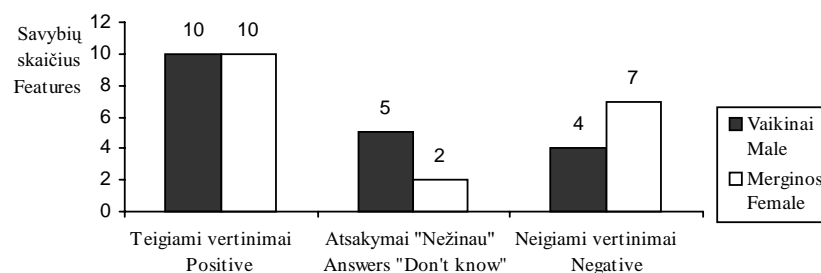
Didesnė dalis (64,8 proc.) apklaustų moksleivių (70 proc. vaikinių ir 60 proc. merginų) nurodė gaunantys nepakankamai su sportu susijusios informacijos, 60,3 proc. (58,4 proc. vaikinių ir 62,1 proc. merginų) pageidavo žinoti apie sportą daugiau.

Požiūriui į sportą nustatyti anketoje buvo pateikti klausimai apie moksleivių interesą sportui bei didelio meistriškumo sportininko įvaizdį. Tam, kad būtų nustatyta moksleivių nuomonė apie juos dominančius dalykus sporte ir įvertinta jų motyvacija sportui, buvo sudaryta teiginių apie sporto reiškinius penkių balų ranginė skalė. Moksleivių nuomonei apie didelio meistriškumo sportininko būdo ir socialinio elgesio savybes nustatyti panaudota 19 savybių skalė, iš kurių 11 sudarė pozityvios ir 8 – negatyvios asmens savybės. Tyrimo rezultatai išryškino gana materialistinį paauglių požiūrį į sportą. Vyravo nuomonė, jog pagrindinis sportininko motyvas sportuoti yra pinigai (vaikinių – 40 proc., merginų – 34 proc.), tai patvirtino kitų autorių (Nissiotis, 1988; Filaretos, 1993; Stonkus, 1997; Kidane, 1999) teiginius apie sumenkusią dvasinio prado reikšmę šiuolaikinėje visuomenėje. Labiausiai tiriamiesiems patiko sportinė kova (vaikinių – 66 proc., 72 proc.), mažiausiai – sporto estetika, grožis (po 25 proc.)(2 pav.).

2 pav. Moksleivių atsakymai apie patinkančius dalykus sporte
Fig.2. Pupils' replies on what they like in sport

Požiūris į didelio meistriskumo sportininką iš esmės buvo teigiamas – iš 19 asmenybės savybių moksleiviai jam skyrė 10 teigiamų vertinimų (3 pav.).

3 pav. Moksleivių atsakymai vertinant didelio meistriskumo sportininką

Fig.3. Pupils' evaluation on elite athlete's personality

Tačiau jie išvelgė ir neigiamų sportininko savybių: *siekia pergalės bet kokia kaina* (po 38 proc. kiekvienos lyties moksleivių), *nemandagus* (39 proc. vaikinių ir 59 proc. merginų), *domisi vien tik savo sportinė veikla* (atitinkamai 41 ir 64 proc.).

Vertybinių orientacijoms tirti buvo panaudota modifikuota M. Rokeach (1979) svarbiausių vertybių įvertinimo metodika. Svarbiausios terminalinės vertybės paaugliams buvo malonumai, pramogos (vaikinai – 62 proc., merginos – 49 proc.), materialinė gerovė (atitinkamai 47 ir 62 proc.), sveikata (55 ir 49 proc.) ir draugystė (48 ir 51 proc.). Skirtingo fizinio aktyvumo pogrupiuose tendencijos iš esmės sutapo, statistiškai reikšmingi skirtumai tarp pogrupių užfiksuoti tik vertinant sportininko asmenybės savybes ($p < 0,05$).

Moksleivių socialinis elgesys buvo vertinamas pagal jų elgesio būdo pasirinkimą tam tikromis situacijomis, kurios buvo maksimaliai priartintos prie sportinio gyvenimo. Situacinė analizė atskleidė stiprų paauglių draugiškumo jausmą (*mėgintų atkalbėti draugą nuo dopingo vartojimo* 86 proc. vaikinių ir 80 proc. merginų, *į draugo vakarėlį vietoje treniruotės eiti atitinkamai* 54 ir 53 proc. moksleivių), tačiau tai įrodė ir gan žemą pareigos, teisybės (*siekdami gauti geresnį pažymį, mokytojui buvo pasiryžę meluoti* 39 proc. vaikinių ir 41 proc. merginų), pilietiškumo (*vyktų į užsienį sportuoti be teisės ilgai aplankyti Tėvynę atitinkamai* 67 ir 61 proc. moksleivių) suvokimo lygį.

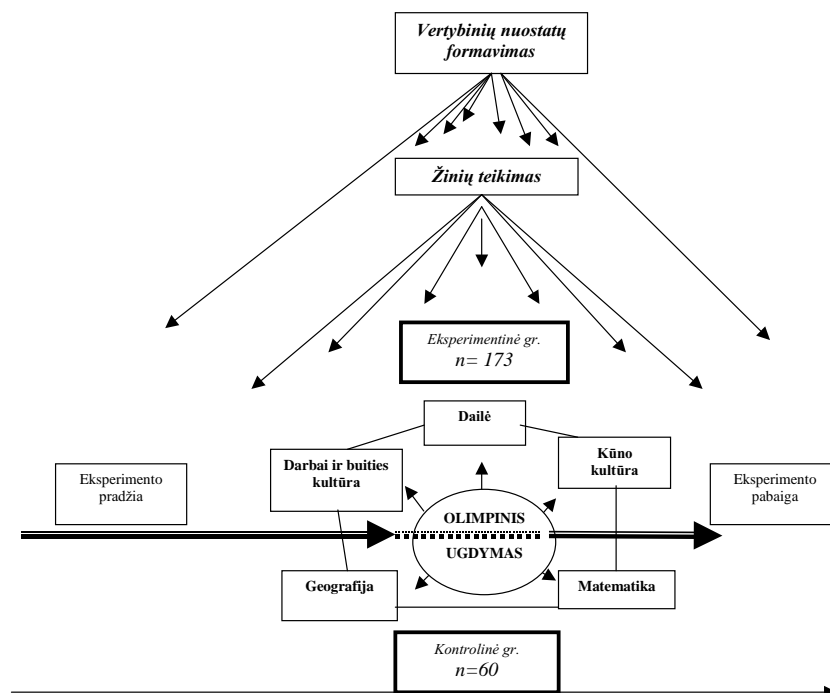
Siekiant įvertinti paauglių turimų olimpizmo žinių lygį, buvo pateiktas klausimynas, kurį sudarė 3 blokai: 1. *Istorinės žinios apie seniausias Olimpijos žaidynes, jų principus*. 2. *Žinios apie šiuolaikines olimpines žaidynes*. 3. *Žinios apie sveikatą*. Teminių klausimų parinkimą lėmė V. Stoliarovo (Столяров, 1998), V. Sergejevo (Сергеев, 2000), S. Stonkaus (2002) olimpiniam ugdymui keliamų uždavinių teminis aktualumas.

Rezultatai parodė, kad tirtų 7–8 klasių moksleivių turimų žinių olimpizmo tematika lygis tyrimo metu nebuvo pakankamas, jie teisingai atsakė į mažesnę klausimų dalį (vaikinai – į 23 proc. klausimų, merginos – į 15 proc.).

Anot K. Paas, K. Pappel (2000), P. Jucevičienės (2001), šiuolaikinėje švietimo sistemoje itin svarbus mokytojo vaidmuo, jo veikla siejama su naujovėmis, naujų idėjų paieška ir kt. Kadangi mokytojo indėlis į olimpinio ugdymo, kaip naujos ugdymo formos, įgyvendinimą taip pat labai svarbus, konstatuojamo tyrimo metu buvo anketuojami ir pedagogai, pareiškę susidomėjimą olimpinio ugdymo programa. Jie atsakinėjo į anketos klausimus 2001 m. rugsėjo mėn. vykusio kvalifikacijos kėlimo seminaro metu. Pedagogų imtis – 90 mokytojų, dirbančių įvairaus tipo Lietuvos miestų, rajonų ir kaimų mokyklose. Miesto mokykloms atstovavo 44 mokytojai (48,8 proc. imties), rajonų – 24 (26,6 proc. imties), kaimo – 22 (24,4 proc. imties). Dauguma apklausoje dalyvavusių pedagogų (82 asmenys, 92 proc. imties) buvo kūno kultūros mokytojai, 3 – lietuvių kalbos (3 proc. imties), po 2 mokytojus (po 2 proc. imties) – geografijos ir matematikos ir 1 biologijos mokytojas (1 proc.). Kaip parodė tirtų mokytojų apklausos rezultatai, 17,7 proc. mokytojų buvo pasirengę vesti integruotas olimpinio ugdymo pamokas savo mokyklose, o net 44,4 proc. jau mėgino savarankiškai tai atlikti. Mokytojų pagalbininkai įgyvendinant šį ugdymą buvo tėvai (11,1 proc.) ir kiti moksleivių šeimos nariai (15,5 proc.). Didžiausias teigiamas olimpinio ugdymo poveikis, mokytojų nuomone, būtų moksleivių socializacijai (28,8 proc.) ir prevencijai (15,5 proc.), o efektyviausiai ji turėtų veikti 5–8 klasių moksleivius. Labiausiai mokytojams šioje veikloje trūko kolegų bendradarbiavimo (68,8 proc.), metodinės pagalbos (64,4 proc.), materialinės paramos (62,2 proc.). Kad olimpinis ugdymas būtų sėkmingai įgyvendinamas, mokytojai pageidavo sukurti vadovų ir pedagogų skatinimo sistemą, rengti gerosios patirties sklaidą, organizuoti darbą su mokyklų vadovais, tėvais, bendruomenės nariais, vietinės valdžios atstovais.

Remiantis gautais rezultatais buvo sudaryta ir eksperimento būdu patikrinta kompleksinė olimpinio ugdymo programa 7–8 klasėms. Pedagoginio eksperimento struktūra ir gauti rezultatai aptariamieji *trečiame poskyryje „Eksperimento organizavimas ir rezultatai“*.

Eksperimentas vyko pagal 4 paveikslė pateiktą schemą:

4 pav. Eksperimento schema

Kiekvienoje iš trijų eksperimentinių mokyklų buvo sudarytos po 2 eksperimentines (E) bei 1 kontrolinę (K) grupę, iš viso 9 klasės (6 eksperimentinės ir 3 kontrolinės), remiantis C. Charles (1999, p. 151) nurodytais tiriamųjų grupių parinkimo kriterijais. Bendras eksperimentinės grupės narių skaičius – 173 septintų ir aštuntų klasių moksleiviai, iš jų 89 vaikinai ir 84 merginos. Kontrolinės grupės imtį sudarė 60 moksleivių, iš jų vaikinų 28, merginų – 32. Pagal konstatuojamojo tyrimo metu taikytą pogrupių sudarymo principą eksperimentinėje grupėje moksleiviai pasiskirstė taip: eksperimento pradžioje sportuojančių moksleivių pogrupį sudarė 65 moksleiviai, iš kurių vaikinų buvo 37, merginų – 28. Besimankštinančių laisvalaikio moksleivių buvo 73 (39 vaikinai ir 34 merginos). Nesportuojančių ir nesimankštinančių asmenų buvo 35, iš jų 13 vaikinų ir 22 merginos. Pasibaigus eksperimentui, pasikeitė asmenų skaičius pogrupiuose: sportavo 73 moksleiviai (44 vaikinai ir 29 merginos), mankštinosi laisvalaikio 79 (36 vaikinai ir 43 merginos), fizinėje veikloje nedalyvavo 21 asmuo (9 vaikinai ir 12 merginų).

Tyrimo trukmė – vieni mokslo metai: nuo 2001 m. spalio mėn. iki 2002 m. gegužės mėn. Eksperimento metu olimpinio ugdymo programos 7–8 klasėms uždaviniai buvo kompleksiskai įgyvendinami per kūno kultūros, geografijos, dailės, darbų ir buities kultūros, matematikos dalykų pamokas bei popamokinėje veikloje. Pagal eksperimentinę programą dirbo 11 skirtingų dalykų mokytojų, darbo autorei stebint eksperimentines pamokas bei teikiant konsultacijas, aptariant pamokų turinį ir pastebėtus moksleivių elgesio ypatumus. Moksleiviai vykdė mokytojų pateiktas olimpinio ugdymo programos užduotis ir buvo skatinami bendradarbiauti teikiant ir įgyvendinant savo idėjas. Su jais buvo gvildenamos specialiai parinktos sporto problemos, aptariamose patirtos arba stebėtos varžybinės situacijos, ypač atkreipiant dėmesį į kilnaus, garbingo elgesio aspektą. Įgytas teorines žinias moksleiviai taikė savo praktinėje kūrybinėje bei sportinėje veikloje. Pedagogai buvo aprūpinti metodine medžiaga, konsultuojami iškilusiais klausimais bei dalyvavo šia tema rengiamose konferencijose bei seminaruose.

Pedagoginio eksperimento metu darbo laikas buvo paskirstomas įvairiai dėl riboto dalykinės pamokos krūvio bei pamokai skirto laiko. Todėl laiką, skirtą olimpizmo žinioms ir vertybėms perteikti, būtų galima apibendrintai laikyti tokį: *kūno kultūros pamokoms – 20 val.; darbų ir buities kultūros pamokoms – 58 val. (technologijos kursas – 46 val., buities kultūros kursas – 12 val.); geografijos pamokoms – 29 val.; dailės pamokoms – 13 val.; matematikos pamokoms – 14 val., iš viso – 134 val.* Šis krūvis neapima popamokinės veiklos, kurios metu vykdavo moksleivių parengtų darbų parodos, viktorinos bei sporto varžybos.

Gauti tyrimo rezultatai parodė teigiamą olimpinio ugdymo įtaką tirtiems moksleiviams. Nustatyta, kad daugiau moksleivių ėmė savarankiškai mankštintis ir lankyti sporto treniruotes, eksperimentinės grupės vaikinių skaičiaus atotrūkis nuo kontrolinės grupės buvo statistiškai reikšmingas ($p < 0,05$). Padaugėjo moksleivių, teigiančių gaunant pakankamai informacijos apie sportą (vaikinių – nuo 26 iki 54 proc., merginų – nuo 35 iki 51 proc.), daugiau šios informacijos ėmė gauti fizinėje veikloje nedalyvaujantys (III pgr.) moksleiviai. Nors pagrindiniais informacijos gavimo šaltiniais liko televizija ir spauda, tačiau moksleiviai pripažino išaugusį trenerio, mokytojo ir tėvų vaidmenį suteikiant minėtą informaciją (1 lent.).

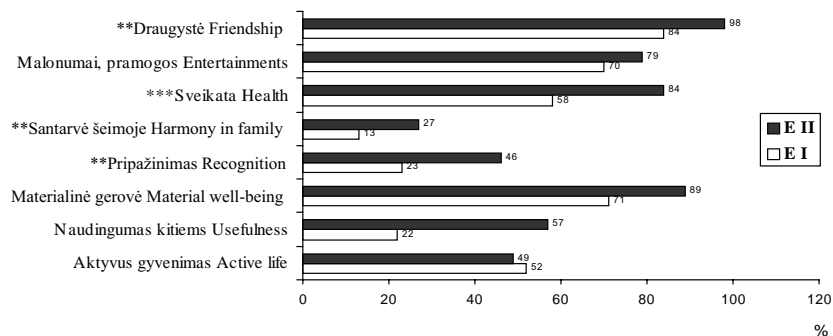
Tyrimo metu kito moksleivių požiūris į sportą: sumažėjo manančių, jog sportuojama tik dėl pinigų (vaikinių – nuo 44 iki 18 proc., merginų – nuo 30 iki 19 proc.), sustiprėjo motyvai „Dėl savo malonumo“ (atitinkamai nuo 19 iki 31 proc. ir nuo 26 iki 34 proc.) ir „Dėl saviraiškos poreikio“ (nuo 17 iki 20 proc. ir nuo 19 iki 26 proc.), labiausiai tai pasireiškė sportuojančių vaikinių

1 lentelė
Table 1

Eksperimentinės grupės informacijos gavimo šaltinių, nurodytų per dvi apklausas, palyginimas (proc.)
Information sources indicated by treatment group pupils in two questionings, %

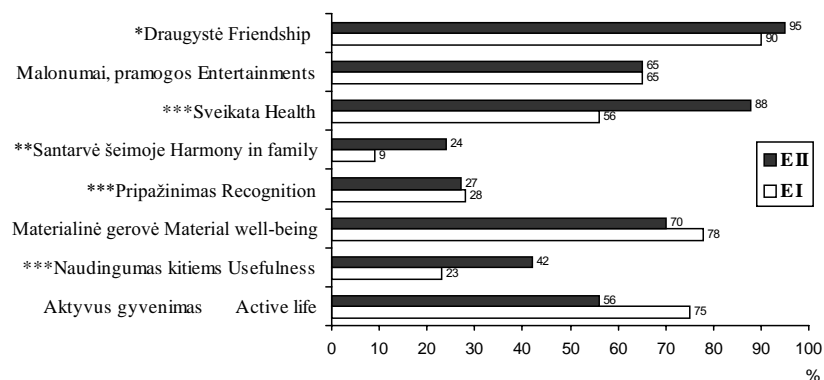
Vaikinai Male								
Apklauso Question- nings	Pogrupiai Subgroups	Televizija (ir radijas) TV (and radio)	Internetas Internet	Spauda Press	Draugai Friends	Tėvai Parents	Mokytojai Teachers	Treneris Coach
I apkl. Ist quest.	I pgr. I sbgr.	54	3	51	24	5	14	16
	II pgr. II sbgr.	69	5	36	28	0	18	0
	III pgr. III sbgr.	69	23	15	31	0	8	0
	$\chi^2(df=1)$	2,13	6,64	5,56	0,26	2,87	0,89	9,04
	p	0,34	0,36	0,06	0,87	0,24	0,64	0,01
II apkl. IInd quest.	I pgr. I sbgr.	73	9	52	34	5	84	27
	II pgr. II sbgr.	72	6	31	28	3	69	0
	III pgr. III sbgr.	78	11	33	33	0	44	0
	$\chi^2(df=1)$	0,12	0,49	4,12	0,38	0,54	6,82	14,2
	p	0,94	0,78	0,13	0,83	0,76	0,03	0,001
Merginos Female								
Apklauso Question- nings	Pogrupiai Subgroups	Televizija (ir radijas) TV (and radio)	Internetas Internet	Spauda Press	Draugai Friends	Tėvai Parents	Mokytojai Teachers	Treneris Coach
I apkl. Ist quest.	I pgr. I sbgr.	43	7	18	0	0	25	18
	II pgr. II sbgr.	65	3	35	18	6	21	0
	III pgr. III sbgr.	50	0	23	27	0	36	0
	$\chi^2(df=1)$	3,09	1,89	2,60	8,01	3,01	1,75	10,6
	p	0,21	0,38	0,27	0,02	0,22	0,42	0,005
II apkl. IInd quest.	I pgr. I sbgr.	59	3	38	28	7	79	17
	II pgr. II sbgr.	60	2	39	33	7	65	0
	III pgr. III sbgr.	42	17	50	50	8	50	0
	$\chi^2(df=1)$	1,39	4,43	0,54	1,94	0,03	3,64	7,79
	p	0,49	0,11	0,76	0,38	0,98	0,16	0,02

(34 proc.) ir fizinėje veikloje nedalyvaujančių merginų (42 proc.) pogrupiuose. Svarbesnės tapo visos terminalinės vertybės, o statistiškai reikšmingai teigiama linkme pakito tokių vertybių kaip „Pripažinimas“ (vaikinų – $p < 0,01$, merginų – $p < 0,001$), „Santarvė šeimoje“ ir „Draugystė“ ($p < 0,01$ ir $p < 0,05$), „Sveikata“ (vaikinai ir merginos – $p < 0,001$), „Naudingumas kitiems“ (merginos – $p < 0,001$) vertinimas (5 ir 6 pav.).

5 pav. Eksperimentinės grupės vaikinų vertybinių orientacijų kaita dviejų apklausų metu

Fig.5. Value orientations change in male gr. during two quest.

6 pav. Eksperimentinės grupės merginų vertybinių orientacijų kaita dviejų apklausų metu

Fig.6. Value orientations change in female group during two quest.

* – skirtumas tarp pjūvių: *- $p < 0,05$; **- $p < 0,01$; ***- $p < 0,001$

Manytume, kad statistiškai reikšmingas pokytis įvyko ne visų vertybių atžvilgiu dėl riboto eksperimentui skirto krūvio dalykinėse pamokose bei reglamentuoto pamokų laiko.

Eksperimento pabaigoje sporto estetiškumas tapo svarbesnis nei prieš tai, o komercializacijos vertinimas kiek sumenko. Šiais atvejais tiek vaikinų, tiek merginų grupėse užfiksuoti reikšmingi skirtumai (2 lentelė).

2 lentelė

Table 2

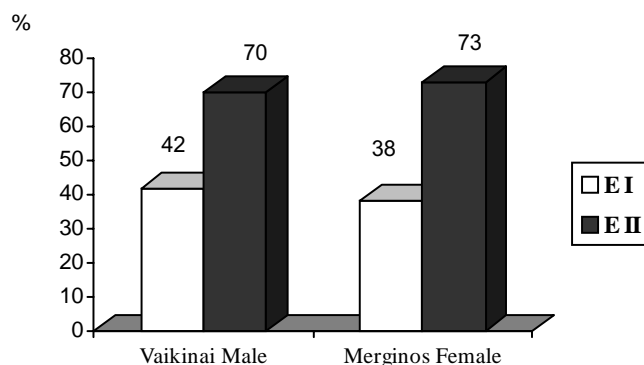
Ekperimentinės grupės moksleivių požiūrio į reiškinius sporte kaita (proc.)
Change of treatment group pupils' attitude towards sport phenomena, %

Teiginių formuluo-tė Phenomena	Grupės Groups	Vaikiniai Male			Merginos Female		
		Patinka Like	Nežinau Don't know	Nepatinka Don't like	Patinka Like	Nežinau Don't know	Nepatinka Don't like
Sporto komercializacija <i>Sport commerce</i>	EI	28	58	14	45	48	7
	EII	25	45	30	38	42	20
	χ^2 (df=2)	6,68			7,01		
	p	0,03			0,03		
Sporto estetiškumas <i>Sport aesthetics, beauty</i>	EI	35	36	29	36	44	20
	EII	60	26	14	62	26	12
	χ^2 (df=2)	13,2			11,3		
	p	0,001			0,003		

Jau tyrimo pradžioje buvęs teigiamas sportininko kaip asmenybės vertinimas po eksperimento tapo dar teigiamesnis. Vaikinų nurodytų sportininko teigiamų savybių skaičius išaugo nuo 10 iki 16, o merginų – nuo 12 iki 17 savybių, nustatytas reikšmingas skirtumas lyginant su kontrolinės grupės moksleivių atsakymais ($p < 0,01$ - $< 0,001$). Galima daryti prielaidą, jog toks rezultatas gali rodyti moksleivių norą sekti teigiamu sportininko pavyzdžiu.

Situacinė analizė parodė poslinkį į geresnį tam tikrų moralės normų įsisavinimą – sumažėjo vaikinų skaičius, kurie verčiau eitų į vakarėlį nei į treniruotę (nuo 60 iki 30 proc.), padaugėjo sakysiančių teisybę mokytojui (vaikinų – nuo 23 iki 63, merginų – nuo 38 iki 65 proc.) ($p < 0,001$), taip pat mėginsiančių atkalbėti draugą nuo dopingo vartojimo, merginų grupėje užfiksuotas statistiškai reikšmingas skirtumas ($p < 0,05$). Toks pats skirtumas nustatytas moksleivių atsakymuose dėl vykimo į užsienį be teisės ilgai aplankyti Tėvynę – sutinkančių vykti vaikinų sumažėjo nuo 67 iki 43 proc., merginų – nuo 54 iki 44 proc., nesutinkančių – padaugėjo (vaikinų – nuo 17 iki 36 proc., merginų – nuo 14 iki 37 proc.) ($p < 0,01$). Gauti rezultatai patvirtina E. Martišauskienės (1994), A. Davidavičienės (2001), S. Šukio (2001), teiginius, jog paaugliai imliai įsisąmonina visuomenės moralines normas ir vertybes.

Ugdomasis eksperimentas darė teigiamą įtaką tirtų moksleivių žinių olimpizmo tematika lygiui. Jei tyrimo pradžioje teisingų atsakymų skaičius vaikinų grupėje sudarė 42 proc., merginų – 38 proc., t.y. nesiekė pusės teisingų atsakymų, tai pasibaigus eksperimentui vaikinai atsakė į 70 proc., merginos – į 73 proc. klausimų (7 pav.), tuo tarpu kontrolinėje grupėje žinių lygis liko

7 pav. Moksleivių teisingų atsakymų skaičiaus pokytis dviejų apklausų metu
 Fig.7. Change in number of pupils' right answers during two quest.

nepakitęs. Tai patvirtino T. Dragunovas (1978) teiginį, jog paauglystės laikotarpiu žinios, jų apimtis ir gilumas tampa esminiu kriterijumi vertinant save, ir išryškino ugdytinių norą bei gebėjimą įsisavinti jiems perteikiamas olimpizmo žinias.

Ketvirtame poskyryje „Olimpinio ugdymo taikymo tarpdalykiniame kontekste rezultatai“ aptariami rezultatai, gauti stebint eksperimentines pamokas ir kalbant su dalyvavusiais mokytojais. Olimpino ugdymo integravimo į atskirus mokomuosius dalykus metu buvo nustatytos kontekstinės sąsajos su tirtų mokomųjų dalykų pamokoms bendrosiose programose keliamais tikslais ir uždaviniais bei papildyta jų tematika. Olimpino ugdymo programa išryškino moksleivių vertybines nuostatas, pasireiškusias per įvairių dalykų pamokas ir teigiamai veikė jų kaitą. Pastebėta, kad per dailės bei technologijų pamokas pagamintuose vaikinių bei merginų darbeliuose buvo akcentuojamas tautiškumas, etninė kultūra – sportininkų aprangos modelių eskizuose vyravo Lietuvos trispalvės motyvai, jie buvo būdingi ir piešiniam. Moksleiviai buvo linkę dažnai naudoti savo mokyklos emblema. Tai galima interpretuoti kaip paauglystei būdingo bruožo – noro priklausyti tam tikrai bendruomenei, grupuotei – išraišką, o tai, kad moksleiviai pasirinko savo mokyklos emblema, gali rodyti, jog priklausymą šiai mokyklai jie vertina gerai. Paaugliams tapo svarbus kilnaus elgesio aspektas, jie įgyvendino šį principą savo fizinėje veikloje. Didesnį autoritetą įgijo praeityje sportinių rezultatų pasiekę mokyklos mokytojai.

Praktinio darbo metu (per buitines ir darbų kultūros, dailės, geografijos ir matematikos pamokas) moksleiviai, ypač vaikinai, pasižymėjo didesne moty-

vacija atlikti darbus, susijusius su sporto tematika nei kitomis temomis, ir todėl noriau atliko eksperimentinės programos užduotis. Tai rodo, jog pamokose taikyti su sportu susijusias užduotis yra tikslinga. Vaikiniai teikė pirmenybę praktiniams gaminiams prieš simbolinius, ką galima vertinti kaip paauglių norą matyti konkretų, gyvenimiškoje veikloje pritaikomą savo darbo rezultatą, o olimpinio ugdymo programa numato šio poreikio patenkinimą.

Remiantis stebėtos veiklos ir pokalbių su eksperimente dalyvavusiais mokytojais rezultatais galima teigti, kad paauglystės laikotarpis tinkamas olimpizmo principų perteikimui, nes amžiaus ypatumai sudaro tam itin palankias sąlygas: žingeidumo patenkinimas, stipri sąžiningumo (sąžiningos kovos), draugystės, teisingumo, pagalbos kitam išraiška, priklausymo savo mokyklai, šaliai jausmas bei galingas kūrybinis potencialas.

Tyrimo metu bendrojo lavinimo mokyklai keliami reikalavimai (nurodomi Lietuvos bendrojo lavinimo mokyklos bendrosiose programose, 1997) buvo įgyvendinti panaudojant įvairią darbo pamokoje veiklą: projektus, diskusijas, pranešimus, interviu ir kt. Buvo skatinama mokinių kūrybinė veikla, savarankiškumas, formuojami jų emociniai ir vertybiniai santykiai su pasauliu. Pastarasis bruožas ryškiausiai pasireiškė per geografijos pamokas, mokslieviams vykdant projektinį darbą – savarankiškai suradę reikiamą informaciją apie tam tikrą olimpinių žaidynių šalį, panaudodami tiksliai žinias jie sugebėjo išryškinti tautinius šalies ypatumus ir priderinti juos prie multikultūrinio žaidynių konteksto.

Mūsų tyrimas patvirtino Jefremenkovo (Ефременков, 1998) ir kitų autorių teiginį, jog, nepaisant įvairių mokomųjų dalykų skirtingumų, visada galima atrasti ir bendrų sąsajų, taip pat pagrindžia kitų autorių (Родиченко, 1998; Столяров, 1998; Bold, 2000; Georgiadis, 2002) nuomonę, jog taikant olimpinį ugdymą tarpdalykiniame kontekste galima padidinti moksleivių motyvaciją įvairiems mokomiesiems dalykams, sportui, formuoti jų vertybines nuostatas bei skatinti dalyvavimą fizinėje veikloje.

Galima teigti, kad olimpinio ugdymo programos principinės nuostatos neprieštarauja ir padeda įgyvendinti reformuojamos Lietuvos mokyklos nuostatas bei Lietuvos švietimo koncepcijoje keliamus tikslus, t.y. savarankiškos ir kūrybingos, holistinės asmenybės ugdymą iš dalies transformuojant dalykinių pamokų žinias, neiškreipiant ir nepažeidžiant dalykinių pamokų turinio. Nors tyrimo metu neatsirado galimybių iširti eksperimentinės programos integravimo galimybių ir efektyvumo visų mokomųjų dalykų atvejais, iš turimų rezultatų galima daryti prielaidą, kad tirta olimpinio ugdymo programa turi realias galimybes būti toliau sėkmingai taikoma Lietuvos bendrojo lavinimo mokykloje tarpdalykinių ryšių pagrindu.

Išvados

1. Atlikto pedagoginio tyrimo rezultatai patvirtino iškeltą hipotezę ir parodė, kad kompleksiškai taikomas olimpinis ugdymas daro teigiamą įtaką paauglių asmenybės raidai – didėja domėjimasis sportu, fizinis aktyvumas, kyla žinių lygis ir formuojasi vertybinės nuostatos.

2. Konstatuojamuoju tyrimu buvo patvirtintos prielaidos taikyti olimpinį ugdymą.

Moksleivių tyrimai atskleidė, jog:

- Lietuvos moksleiviams trūksta informacijos apie sportą;
- tėvų ir mokytojų vaidmuo teikiant sporto informaciją gana menkas, o didžiausią sporto informacijos srautą moksleiviai gauna iš visuomenės informavimo priemonių. Tai galėjo lemti jų materialistinį požiūrį į sportą, labai palankų sporto komercializacijos vertinimą, nesugebėjimą išvelgti sporto estetinio prado;
- moksleivių turimų olimpizmo žinių lygis yra žemas.

Mokytojų tyrimai parodė, kad mokytojai suvokia olimpinio ugdymo taikymo svarbą. Jų nuomone, olimpinio ugdymo vertė – teigiamas poveikis paauglių (5–8 klasių moksleivių) socializacijai ir prevencijai.

3. Eksperimento metu išryškėjo teigiamos tendencijos:

- olimpinio ugdymo programa paskatino ne tik sportuojančių, bet ir fizinėje veikloje nedalyvaujančių moksleivių domėjimąsi sportu – daugiau vaikinų ir merginų ėmė dalyvauti sporto pratybose, merginos savarankiškai aktyviau mankštinosi;
- prasiplėtė paauglių vertybinės nuostatos – požiūrio į sporto reiškinius kaitą rodė išaugęs sporto estetinio prado vertinimas; teigiamai kito didelio meistriškumo sportininko įvaizdis bei terminalinės vertybės, ypač draugystės, sveikatos, santarvės šeimoje, pripažinimo ir naudingumo kitiems; sustiprėjo moksleivių socialiai teigiamo elgesio stereotipas. Įtaka charakterio savybių raidai nepasireiškė.

4. Olimpinio ugdymo programa lėmė ir subjektyviai įvertintų vertybių pokyčius. Pastebėti teigiami paauglių tautiškumo, etninės kultūros, kilnumo, teisingumo išraiškos pokyčiai. Nustatyta didesnė paauglių motyvacija mokymosi dalykams, kuriuose kompleksiai taikyta olimpinė programa.

5. Tyrimas įrodė, kad koordinuojamas olimpinis ugdymas sudaro sąlygas įgyvendinti naujas mokymo formas šiuolaikinėje mokyklinėje sistemoje ir užtikrina:

- *tarpdalykinę integraciją*. Tarpusavyje suderinus atskirų disciplinų keliamus ugdymo tikslus ir uždavinius, jų turinį ir metodus padedama mokiniams kryptingiau siekti bendros kultūrinės ir socialinės kompetencijos;

- *sociokultūrinę integraciją*, priartinus programos turinį prie sociokultūrinio gyvenimo, atitinkančio mokinių amžių, patirtį ir interesus.

6. Tarpdalykinių olimpinio ugdymo ryšių tyrimai atskleidė mokymo ir auklėjimo vienovę kompleksiskai dirbant dalykinėje sistemoje. Teminiai ryšiai tirtų dalykų kontekste padėjo sukurti vieningą olimpinio ugdymo struktūrinių elementų, tikslų, funkcijų visumą:

- įvertinant atskirų mokomųjų dalykų reikšmingumą pagal jų indėlį į pažintinį ugdomąjį procesą, kurio pagrindas – olimpiniai idealai ir vertybės;
- tarpdalykinius ryšius įgyvendinant teminėje olimpinio sąjūdžio plotmėje, akcentuojant humanistinį sporto žinių pobūdį.

7. Eksperimentinės kompleksinės olimpinio ugdymo programos Lietuvos bendrojo lavinimo mokyklos 7–8 klasėms taikymas yra priimtinas šalies mokyklos sąlygomis. Ši programa, sudaryta atsižvelgiant į olimpinio ugdymo principus ir minėtoms klasėms Lietuvos bendrojo lavinimo mokyklos bendrosiose programose (1997) keliamus reikalavimus, padeda efektyviai spręsti pagrindinius mokymosi ir ugdymo uždavinius.

Darbo tema paskelbtos publikacijos:

1. Puišienė E., Smalinskaitė I. Moksleivių žinios apie Fair Play – motyvas elgesio kultūrai formuoti//Sporto mokslas, 2000. 4(22). P. 25–31.
2. Smalinskaitė I. 7–12 klasių moksleivių dalyvavimo ir nedalyvavimo sporto pratybose motyvai//Sporto mokslas, 2002. 2(28). P. 54–58.
3. Smalinskaitė I. Moksleivių olimpizmo žinių lygio kaita taikant integruotą olimpinio ugdymo programą 7–8 klasėse. *Priimta spausdinti leidinyje "Pedagogika", 64 leidinio tome.*
4. Смалинская И. Применение интегрированной программы олимпийского образования для учащихся 7–8 классов в контексте общего образования Литвы. Практика олимпийского образования. Материалы II Международного форума «Молодежь – Наука – Олимпизм». 15–18 июня 2002 г. Москва, Советский спорт, 2002. P. 131–135.
5. Smalinskaitė I. Olimpinių ugdymo programos taikymo galimybės Lietuvos bendrojo lavinimo mokyklos 7/8 klasėje. Vaikų ir jaunimo olimpinis ugdymas. Respublikinės mokslinės-metodinės konferencijos medžiaga. 2002 m. balandžio 5 d., Kaunas, LKKA. – Vilnius, LTOK, 2002. P. 54–57.

SUMMARY

PUPILS' OLYMPIC EDUCATION AS A PEDAGOGICAL SYSTEM

Introduction. During last decade, in independent Lithuania society together with positive changes are observed various contradictions in the fields of value, interests, education. Literature on pedagogical issues focus still greater attention to problems which are in relation to uncontrolled socialisation processes in youth communities, rather high alcohol abuse and drug addiction is stated among young people. This in turn causes other negative phenomenas. Formation of new systems, rather perverted perception of democracy, weakened responsibility, disoccupation mostly influence adolescents due to flexibility to moral norms perception in such period of age. Such influence in many cases occur from their friends as well as idols. That is why the paramount importance in adolescent's future value formation and social behaviour aquires choice of right educational means, which are to be offered at school. Such means are to respond contemporary youth interests and be of new, untraditional approach to influence attractiveness of learning content. As one of such forms is to be Olympic Education, basing on Olympism as phylosophy of life, combining and uniting into a coherent whole body, soul and mind and aiming at development of harmonious personality. Olympic Education in its application to school has rather old traditions in such countries as Canada, the USA, Germany, Poland, Australia and others, however in Lithuania this form of education is still at a nascent stage. Lithuanian literature proclaims such purpose of Olympic Education: *"...by expliciting Olympic ideas and sports values, developing Fair Play in sport as well as in life, to develop one's Olympic conscience, create basis of Olympic Culture, which are in relation with real contemporary life situations"* (Puišienė, 2002). Urgency of Olympic Education as a pedagogical system coincides with the aim of Lithuanian Education Conception (1992) – to develop self-dependent and creative personality at school. Research on Olympic Education is to help in evaluation of sport value development realization and resultiveness, positively influence person's holistic development. Application of such development is to be best suited in complex interdisciplinary way.

The object of the research is Olympic Education in the structure of general education.

The research strives to sold **the scientific problem** – find the ways to compile content of complex teaching, aiming at transition of Olympic

The first chapter presents investigation and overview of literature sources in search to clarify the ways best suited for Olympic Education application under conditions of Lithuania school. Analysis on Lithuanian general education programmes concerning approximation to Olympic principles and ideals is presented.

The second chapter embraces organisation of the research, the experiment, and presents the results.

Questionnaire method *for the first time* was used to investigate 647 pupils (317 male and 330 female respondents) in 15 Lithuanian schools searching to establish their attitude towards sports values and Olympic knowledge level. The same method was also applied to 90 teachers in order to establish preconditions for Olympic Education application and select the most effective means of pedagogical influence. It was established that main source of sport related information was mass media, which can put some negative role in adolescents' value formation, and parents had very little input in this process. Greater part of investigated pupils did not have enough sport information, however they expressed interest in getting more such information.

Adolescents' attitude towards sport was rather material, the prevailing motive of elite athlete to train was money. In most cases they admired fight in sport, and the least aspect was sport aesthetics, beauty (fig.2). Nevertheless, attitude towards elite athlete as a person in general was positive (fig.3), however they emphasized such characteristics in him as striving for victory by all means, being not polite and narrow minded.

The main terminal values were entertainment, material well-being, health, friendship. The strength of the last value was also confirmed by the situational analysis data, but together with it proved rather low investigated pupils' perception of duty, justice and patriotism. The level of Olympic knowledge made up less than half right answers, and was not enough.

The results of teachers' investigation showed their determination to implement Olympic Education in their schools, also highlighted attempts already to do it. According to the teachers, Olympic Education should put the greatest influence on pupils' socialization and prevention, but as the missing they indicated mutual collaboration with their colleagues, methodical and material assistance.

Pedagogical experiment was carried out for 7-8th forms pupils in three schools of Vilnius with duration of one school year (2001-2002). In total, the experiment embraced 233 pupils. 173 of them made up treatment group (E) (89 male and 84 female) and 60 – control group (K) (male-28, female-32).

Questionnaire method was also used for both groups to obtain the pre-test (EI and KI) and post-test (EII and KII) data.

Treatment group pupils studied according to compiled experimental Olympic Education program. Experimental program elements were scattered and applied in different school subjects and extracurricular activities, so although it made complicated to calculate the precise time of its load, it can approximately be considered as 134 hours in total. The control group pupils continued usual education process.

The experimental program was aimed at the change of these variables: 1) value orientations, by stressing moral values in sport; 2) attitude towards Fair Play in sport, by stressing Fair Play concept in sport and everyday life situations; 3) knowledge in Olympic sport, by stressing importance of Olympic sport origins, its principles, Olympic symbolics, also perception of healthy lifestyle factors.

Due to the complex character of experimental Olympic Education program, its topics were applied during Physical Education, Handicraft (Technologies and House work), Geography, Art and Mathematics classes transforming Olympism knowledge the way so that natural subject content not to be altered. Pupils not only worked according to the appointed by teacher tasks, but also were stimulated to cooperate in generating their own ideas and putting them into life, to search for information and use it in their works. They participated in discussions on special sports topics and problems, observed or experienced competition situations. The special stress in such cases was put on Fair Play and honourable behaviour aspect. Pupils were stimulated to apply the achieved theoretical knowledge in their own practical creative work, as well as in sport activities. During the experiment, teachers were supplied with needed methodical material, they received consultation on occurred questions and participated in conferences and seminars on the topic.

Questionnaires were filled in at the beginning of the experiment (October 2001) and at the end of it (May 2002), in agreement with schools heads.

Data achieved at the end of the experiment showed the positive changes in almost all variables. The role of teacher and coach in sport information convey, as well as pupils participation in sporting activities has increased (table 1). Material aspect in sport has given way to motives of pleasure and self-expression, evaluation of elite athlete's personality increased even more, which was showed by statistically significant difference comparing to control group pupils ($p < 0,05$). Greater importance was allocated to such values as recognition, harmony in family, friendship, health (fig.5 and 6), sports beauty gained more positive attitudes (table 2). Behavioral change was highlighted by positive increase of moral values perception.

The experiment has put a positive influence on pupils' Olympism knowledge by increasing its level almost twice and corresponded to the prevailing in literature (Martišauskienė, 1994; Davidavičienė, 2001) opinion telling the strive for knowledge together with moral values formation being one of the most essential characteristic in adolescence (fig.7).

Research on Olympic Education integration into different school subjects showed contextual correspondence to general programs requirements for aims and objectives in the investigated subjects, and attribution to their thematical content. The experiment has stressed pupils' value orientations expression during practical activities in various subjects and influenced their change in positive direction. Basing on results of observation and conversations with teachers it became obvious that pupils expressed greater learning motivation and interest for experimental topics, which shows application of sport related topics in various school subjects to be purposeful.

Conclusions:

1. The results of the research confirmed the hypothesis and showed that complex application of Olympic Education gives positive influence on adolescents' personality formation by increasing their interest for sport and involvement into physical activity, as well as increase in knowledge level and value formation.
2. Preliminary research established preconditions for Olympic Education application.

Pupils' research data showed that:

- Lithuanian pupils lacked information on sport;
- role of parents and teachers in sport information convey is rather modest, meanwhile the greatest flow of such information reaches pupils by mass media. This could be of influence for their materialistic attitude towards sport and lack of sense for aesthetic sport evaluation, also high evaluation of commercial aspect;
- level of Olympic knowledge is low.

According to the data obtained from *teachers* it can be stated that they perceive importance of Olympic Education application. The most valuable aspect of the program should be on adolescents' (5-8th form students) socialization and prevention.

3. The experiment highlighted positive tendencies in applying Olympic Education program:
 - it fostered increase of interest in sport not only for pupils practising sports, but also for those physically inactive. This was especially

- remarkable in male pupils case, and increased interest in sport for female ones was related to their self-dependent physical practices;
- adolescents' value orientations were being widened as the change of attitude towards sports phenomena was reflected by increased evaluation of sports aesthetics; Olympic Education program influenced positive formation of elite athlete image as well as of terminal values, in particular – friendship, health, harmony in family, recognition and usefulness to others; stronger became pupils' socially positive behavioral stereotype. Influence on character features was not remarkable.
4. Olympic Education program also caused changes in subjective values. Positive changes were noticed in pupils' nationality, ethnical culture, fair behaviour, justice features. Greater pupils' motivation was established for subjects with experimental complex program application.
 5. The research has proved coordinated Olympic Education to give premissions to search for and implement new education forms in contemporary system of education. Olympic Education program ensures:
 - *interdisciplinary integration* by inner approximation of aims and objectives raised for different school subjects, also their content and methods by this helping pupils to strive for general cultural and social competence;
 - *sociocultural integration* by approximation of program content to context of sociocultural life which is to correspond to pupils' age, experience and interests.
 6. Research on interdisciplinary Olympic Education links showed unity of teaching and educating, using complex approach in interdisciplinary context. Thematical relations in the context of investigated subjects assured united whole of structural elements, aims and functions by:
 - evaluating significance of different subjects according to their input in cognitive educational process which basis is Olympic ideals and values;
 - implementing interdisciplinary relations in the context of thematic Olympic Movement, stressing humanistic aspect in sport knowledge.
 7. Application of experimental complex Olympic Education program for Lithuanian school 7-8th forms which is compiled according to Olympic Education principles and Olympic Education structure, and based on requirements raised in Lithuanian general education programs (1997) for those forms is acceptable under Lithuanian school conditions.

Movement and humanistic principles of Olympism to pupils.

The aim of the research was to investigate Olympic Education as a pedagogical system in Lithuanian school of general education.

Key research objectives:

1. To investigate the attitude of Lithuanian 7-8th form pupils towards sport values and to establish their Olympic knowledge level.
2. To establish the influence of Olympic Education on change of pupils' attitudes towards sports values and Olympic knowledge.
3. To highlight possibilities of Olympic Education application in the interdisciplinary context.
4. To evaluate the application of the compiled Olympic Education program for 7-8th form in the context of Lithuanian general education school.

Research **hypothesis**: Olympic Education program, compiled on the principle of complexity, when applied in Lithuanian school of general education gives preconditions for increased adolescents' interest towards sports, greater physical activeness, formation of their value orientations and positively influence formation of personality. It can serve as a keystone for school Olympic Education.

The **methods** used in the research included:

- theoretical analysis, which was employed for gathering and analysis of empirical data;
- questionnaire method was applied in order to establish pupils' value orientations and Olympic knowledge level;
- pedagogical experiment was carried out for putting a positive influence on pupils' attitude towards sports values, enlarge their knowledge and foster participation in sport;
- mathematical statistics was applied for calculation and evaluation of obtained data. Using the descriptive statistics, the data of quality variables were processed by calculating percent frequencies of groups and subgroups. Non-parametric statistical hypothesis were verified by χ^2 criterion, limitations established by significance level $p (p < 0,05)$.

The research was based on materialism, existentialism, humanism, Olympism postulates and V. Stoliarov (Столяров, 1996), V. Rodichenko (Родиченко, 1996) conceptual models of Olympic Education.

The dissertation consists of introduction, two main chapters, generalisation and conclusions. **Introduction** deals with urgency to find the appropriate and attractive content of education for youngsters at school and prevent them from negative social influence.

Inga Smalinskaitė
MOKSLEIVIŲ OLIMPINIS UGDYMAS
KAIP PEDAGOGINĖ SISTEMA
Daktaro disertacijos santrauka
Socialiniai mokslai, edukologija,
fizinis lavinimas, judesiu mokymas, sportas (S 273)

Tir. 100 egz. 1,75 sp. l. Užsak. Nr. 03-26
Išleido Vilniaus pedagoginis universitetas, Studentų g. 39, LT-2004 Vilnius
Maketavo ir spausdino VPU leidykla, T. Ševčenkos g. 31, LT-2009 Vilnius
Kaina sutartinė